

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ตำบลจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยได้นำเสนอในประเด็นสำคัญ โดยจำแนกเป็น 3 ส่วน คือ สรุปการวิจัย อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านอื่นๆ ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ตำบลจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 2) ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่ม 3) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่ม และ 4) ปัญหาและข้อเสนอแนะของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่ม

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ศึกษา คือ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ตำบลจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 9 กลุ่มๆ ละ 50 คน จาก 9 หมู่บ้าน รวมจำนวนประชากรทั้งสิ้น 450 คน คำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์ร้อยละ 40 ของประชากร (สุวิมล ติรกันันท์ 2542: 157) และใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้วิธีจับฉลากขึ้นมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา ให้ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 180 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสอบถามตามแบบสอบถาม ทดสอบความเชื่อมั่นจากกลุ่มตัวอย่าง 20 ราย ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามของตอนที่ 2 เกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่ม เท่ากับ 0.995 ตอนที่ 3 เกี่ยวกับปัจจัยด้านอื่นๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่ม เท่ากับ 0.954 ตอนที่ 4 เกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่ม เท่ากับ 0.992 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ คือ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ

(Percentage) ค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าสูงสุด (Maximum) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation ; S.D.) และการวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple Regression)

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล พบว่า สมาชิกกลุ่มมากกว่าครึ่งเป็นเพศหญิง จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3-4 คน มากกว่าสามในสี่มีสถานภาพสมรส โดยมีอายุเฉลี่ย 54.38 ปี และมีประสบการณ์ด้านการเกษตรเฉลี่ย 28.62 ปี

1.3.2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ พบว่า สมาชิกกลุ่มมีพื้นที่การเกษตรเฉลี่ย 19.18 ไร่ เกือบสามในสี่มีหนี้สิน โดยแหล่งเงินทุนที่ใช้เป็นของตนเอง ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และกองทุนหมู่บ้าน มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.38 คน มีรายได้เฉลี่ย 235,890 บาท สมาชิกกลุ่มทุกคนไม่มีการลงทุนเพื่อการบริหารจัดการกลุ่มและได้รับผลตอบแทนจากการรวมกลุ่มไม่เป็นตัวเงิน

1.3.3 ปัจจัยด้านสังคม พบว่า สมาชิกกลุ่มเกือบหนึ่งในสามได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มกองทุนหมู่บ้านและกลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส ส่วนใหญ่เป็นมีสถานภาพเป็นสมาชิกที่ไม่มีตำแหน่งเป็นกรรมการในกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรซึ่งมากกว่าสามในสี่เป็นสมาชิกมาแล้ว 6 ปี ทั้งนี้ตัดสินใจเข้าร่วมเพราะต้องการลดต้นทุนการผลิต ต้องการมีสุขภาพดีขึ้น ภายใต้การชักชวนจากหมอดินอาสา และเกือบครึ่งหนึ่งได้เข้าร่วมฝึกอบรม 1 ครั้ง

1.3.4 ปัจจัยด้านอื่นๆ ประกอบด้วย สิ่งจูงใจ โครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วม อำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม วัฒนธรรม และการได้รับความรู้จากเอกสารและการติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ ดังนี้

1) สิ่งจูงใจ ในภาพรวมสมาชิกกลุ่มมีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่มด้านสิ่งจูงใจอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็นพบว่า สมาชิกกลุ่มมีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่มด้านสิ่งจูงใจทุกประเด็นอยู่ในระดับปานกลาง คือ ความต้องการปรับปรุงบำรุงดิน การมีต้นทุนการผลิตต่ำ ความต้องการลดการใช้สารเคมีที่เคยใช้ประจำ วิธีการทำ (ปุ๋ยหมัก น้ำหมัก) ง่าย ใช้สะดวก วัสดุที่ใช้ในการผลิตหาง่าย และมีอยู่อย่างเพียงพอในท้องถิ่น การเห็นตัวอย่างจากคนที่ใช้สารอินทรีย์แล้วได้ผลดี (สุขภาพดี ผลผลิตดี กำไรดี รายได้เพิ่มขึ้น) การมีถนนหนทางดี เข้าสู่แปลงสะดวก ไม่เป็นอุปสรรคต่อการใช้สารอินทรีย์ ผู้ที่ชักชวนเข้าร่วมมีความน่าเชื่อถือ การมีที่ตั้งกลุ่มอยู่ใกล้บ้านสะดวกในการรวมกลุ่มทำกิจกรรม การได้รับความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการใช้สารอินทรีย์อย่าง

เพียงพอ การได้รับปัจจัยการผลิตอย่างเพียงพอ (ถังหมัก กากน้ำตาล สารเร่ง และ วัสดุอื่นๆ ที่จำเป็น) และการมีสภาพพื้นที่เกษตรที่เหมาะสมกับการใช้สารอินทรีย์

2) โครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วม ในภาพรวมสมาชิกกลุ่มมีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่มด้านโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็น พบว่าสมาชิกกลุ่มมีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่มด้านโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วมทุกประเด็นอยู่ในระดับปานกลาง คือ การใช้สารอินทรีย์น่าจะเป็นทางเลือกใหม่ในการทำการเกษตรในยุคปัจจุบัน การใช้สารอินทรีย์เป็นประโยชน์ โครงการนี้เป็นโครงการที่ดี เปิดโอกาสให้กลุ่มได้ร่วมกันบริหารงานกันเอง โดยมีเจ้าหน้าที่เป็นที่ปรึกษา โครงการนี้เป็นโครงการที่ดี มีประโยชน์ต่อเกษตรกร โดยภาครัฐสนับสนุนปัจจัยให้ก่อน เห็นผลดีแล้วค่อยทำตาม คิดว่ากลุ่มที่ตั้งขึ้นสามารถพัฒนาต่อขยายไปสู่ระบบเกษตรอินทรีย์ได้ หากกลุ่มเข้มแข็งจะสามารถขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานอื่นเพิ่มเติมได้ เป็นช่องทางในการรวบรวมคนที่มีแนวคิดเหมือนกันและสร้างความสามัคคีภายในกลุ่ม และเป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการเกษตรระหว่างเพื่อนสมาชิกซึ่งเป็นการเรียนรู้จากเรื่องจริงที่ใกล้ตัว

3) อำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม ในภาพรวมสมาชิกกลุ่มมีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่มด้านอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็น พบว่าสมาชิกกลุ่มมีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่มด้านอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วมทุกประเด็นอยู่ในระดับปานกลาง คือ กลุ่มสามารถกำหนดเป้าหมายการผลิตสารอินทรีย์ภายในกลุ่มได้ด้วยตนเอง และกลุ่มสามารถบริหารจัดการให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และความต้องการกลุ่มได้ด้วยตนเอง

4) วัฒนธรรม ในภาพรวมสมาชิกกลุ่มมีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่มด้านวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็น พบว่า สมาชิกกลุ่มมีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่มด้านวัฒนธรรมทุกประเด็นอยู่ในระดับปานกลาง คือ การผลิตและการใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรจะไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิต การผลิตและการใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรจะไม่ขัดต่อขนบธรรมเนียม ประเพณีในชุมชน และการผลิตการใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรจะไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม

5) การได้รับความรู้จากเอกสารและการติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ ในภาพรวมสมาชิกกลุ่มมีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่มด้านการได้รับ

เอกสารและติดต่อกับเจ้าหน้าที่อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็นพบว่า สมาชิกกลุ่มมีระดับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่มด้านการได้รับเอกสารและติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทุกประเด็นอยู่ในระดับปานกลาง คือ การติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดิน สะดวกและเป็นกันเอง และการได้รับเอกสารการผลิตและการใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างเพียงพอ

1.3.5 ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ประกอบด้วยลักษณะ 4 ประการ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในกลุ่ม ในภาพรวมสมาชิกกลุ่มมีระดับการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในกลุ่มอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็นพบว่า สมาชิกกลุ่มมีระดับการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในกลุ่มอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีส่วนร่วมประชุมหาสาเหตุของปัญหาในกลุ่ม มีส่วนร่วมประชุมเสนอแนวทางแก้ปัญหาในกลุ่ม มีส่วนร่วมประชุมค้นหาปัญหาในกลุ่ม และมีส่วนร่วมประชุมจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน ในภาพรวมสมาชิกกลุ่มมีระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็นพบว่า สมาชิกกลุ่มมีระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานทั้ง 12 ประเด็น มี 8 ประเด็น อยู่ในระดับปานกลาง คือ มีส่วนร่วมในการเสนอวิธีการผลิตสารอินทรีย์ มีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิตสารอินทรีย์ มีส่วนร่วมในการจัดหาทรัพยากรผลิตสารอินทรีย์ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกวิธีการใช้สารอินทรีย์ มีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางการดำเนินงาน มีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์การผลิตสารอินทรีย์ มีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม มีส่วนร่วมในคัดเลือกคณะกรรมการบริหารกลุ่ม และมีส่วนร่วมในการกำหนดคุณสมบัติบุคคลในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ส่วนอีก 4 ประเด็นอยู่ในระดับน้อย คือ มีส่วนร่วมในการกำหนดคุณสมบัติบุคคลในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม มีส่วนร่วมในการกำหนดช่วงเวลาทำกิจกรรมกลุ่ม มีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับภายในกลุ่ม และร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารกลุ่ม

3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน ในภาพรวมสมาชิกกลุ่มมีระดับการมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็นพบว่า สมาชิกกลุ่มมีระดับการมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงานทั้ง 13 ประเด็น มี 8 ประเด็นอยู่ในระดับปานกลาง คือ การเข้าร่วมรับฟังการบรรยาย ชักถามข้อสงสัยและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกี่ยวกับการไถกลบฟางและต่อซังพืช ร่วม

แรงในการทำปุ๋ยหมัก น้ำหมัก พด.2 และ พด.7 ร่วมรับฟังการบรรยาย ชักถามข้อสงสัยและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตและการใช้สารอินทรีย์ ร่วมรับฟังการบรรยาย ชักถามข้อสงสัย และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้พืชปุ๋ยสดเพื่อการปรับปรุงบำรุงดิน ร่วมรับฟังการบรรยาย ชักถามข้อสงสัย และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้สารเร่งพด.3 สำหรับควบคุมโรครากเน่าโคนเน่า จุลินทรีย์สำหรับพืชปรับปรุงดิน พด.11 และปุ๋ยชีวภาพ พด.12 ร่วมรับฟังการบรรยาย ชักถามข้อสงสัยและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยเคมีอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การใช้ปุ๋ยเคมีให้เหมาะสมตามชนิดของดินและพืช และการใช้ปุ๋ยเคมีตามค่าวิเคราะห์ดิน ร่วมฝึกปฏิบัติในระหว่างการฝึกอบรม ได้แก่ การทำปุ๋ยหมัก น้ำหมัก พด.2 และ พด.7 การเข้าร่วมฝึกอบรมกับเจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดินที่มาให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ร่วมประชาสัมพันธ์ขยายเครือข่ายด้านการใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร มี 2 ประเด็นอยู่ในระดับน้อย คือ ร่วมผลิตสารอินทรีย์ใช้อย่างต่อเนื่อง และมีส่วนร่วมในการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดินเพื่อเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการใช้สารอินทรีย์ พบว่าสมาชิกกลุ่มไม่มีส่วนร่วมเลยในการร่วมลงหุ้นเพื่อการบริหารจัดการภายในกลุ่ม และร่วมสมทบจัดซื้อกากน้ำตาลและวัสดุอื่นๆ

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ในภาพรวมสมาชิกกลุ่มมีระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็น พบว่า สมาชิกกลุ่มมีระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลทั้ง 7 ประเด็น มี 4 ประเด็นอยู่ในระดับปานกลาง คือ การนำน้ำหมัก พด.7, พด.2 และปุ๋ยหมักที่ผลิตที่ได้ไปใช้เพื่อป้องกันแมลงศัตรู ใช้เพื่อเร่งการเจริญเติบโตของพืชในพื้นที่ของตนเองโดยมีการประเมินผลทุกครั้ง และร่วมเยี่ยมชมเปรียบเทียบประสิทธิภาพของการใช้สารอินทรีย์ในพื้นที่ของสมาชิกกลุ่ม มี 3 ประเด็นอยู่ในระดับน้อย คือ ร่วมติดตามและประเมินผลการทำงานของคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ร่วมในการเสนอความคิดเห็นหลังการติดตามและประเมินผลการทำงานของกลุ่ม และร่วมในทั้งดึงข้อบกพร่องหลังการติดตามและประเมินผลการทำงานของกลุ่ม

5) ภาพรวมระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานกลุ่ม ในภาพรวมระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ตำบลจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก อยู่ในระดับน้อย

1.3.6 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ตำบลจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรอิสระ 10 ตัว คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ประสบการณ์ด้านการเกษตร ภาระหนี้สิน จำนวนแรงงานในครัวเรือน จำนวนกลุ่มที่เป็นสมาชิก

สถานภาพภายในกลุ่ม และการเข้าร่วมฝึกอบรม พบว่า ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทั้ง 4 ตัวแปร คือ

1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในกลุ่ม มีตัวแปรอิสระ 1 ตัวแปรที่มีผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 คือ จำนวนกลุ่มที่เป็นสมาชิก ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระที่มีผลในเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในกลุ่ม

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน มีตัวแปรอิสระ 2 ตัวแปรที่มีผลต่อตัวแปรตาม คือ ประสิทธิภาพด้านการเกษตรมีผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 และจำนวนกลุ่มที่เป็นสมาชิก มีผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งทั้งสองล้วนเป็นตัวแปรอิสระที่มีผลในเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน

3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน มีตัวแปรอิสระ 2 ตัวแปรที่มีผลต่อตัวแปรตาม คือ ประสิทธิภาพด้านการเกษตร มีผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และจำนวนกลุ่มที่เป็นสมาชิก มีผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งทั้งสองล้วนเป็นตัวแปรอิสระที่มีผลในเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล มีตัวแปรอิสระ 2 ตัวแปรที่มีผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ ประสิทธิภาพด้านการเกษตร และจำนวนกลุ่มที่เป็นสมาชิก ซึ่งทั้งสองล้วนเป็นตัวแปรอิสระที่มีผลในเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

5) ภาพรวมปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ในภาพรวมผลการวิจัย พบว่ามีตัวแปรอิสระ 2 ตัวแปรที่มีผลต่อตัวแปรตาม คือ ประสิทธิภาพด้านการเกษตร มีผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และจำนวนกลุ่มที่เป็นสมาชิก มีผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งทั้งสองล้วนเป็นตัวแปรอิสระที่มีผลในเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร

1.3.7 ระดับปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่ม

พบว่า สมาชิกมีปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ตำบลจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก อยู่ในระดับน้อย ทั้ง 4 ด้าน

1.3.8 ข้อเสนอแนะของสมาชิกกลุ่ม ได้แก่ ควรมีการประสานเจ้าหน้าที่มาให้ความรู้เพิ่มเติม ควรมีการลงหุ้นกันเพื่อใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มอย่างจริงจัง และมีการผลิตอย่างต่อเนื่อง ควรเพิ่มกิจกรรมให้หลากหลายขึ้น ควรมีการจัดทำแปลงสาธิตเปรียบเทียบกันระหว่างแปลงที่ใช้และไม่ใช้สารอินทรีย์ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจรวมถึงประชาสัมพันธ์ขยายเครือข่าย และควรเชิญเจ้าหน้าที่เข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ

2. อภิปรายผล

จากผลการศึกษาปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านอื่นๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ตำบลจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก มีสิ่งที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

2.1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล

ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล สิ่งที่ได้นำมาอภิปรายผล ได้แก่ เพศ อายุ และระดับการศึกษา

2.1.1 เพศ สมาชิกกลุ่มมากกว่าครึ่งเป็นเพศหญิง แสดงให้เห็นถึงบทบาทของเพศหญิงเริ่มมีมากขึ้นในยุคปัจจุบัน สามารถทำหน้าที่แทนหัวหน้าครอบครัวได้ หรืออาจเป็นไปได้ว่าเพศหญิงมีเวลาอยู่บ้านมากกว่าเพศชายที่ต้องออกไปรับจ้างในตัวเมืองหลังจากเสร็จจากงานในไร่ นา ซึ่งการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรนั้น มักจะทำงานในยามว่าง จึงเป็นสาเหตุให้สมาชิกกลุ่มมากกว่าครึ่งเป็นเพศหญิง ทำให้ในงานวิจัยนี้ไม่พบว่า เพศมีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ซึ่งแตกต่างจากการวิจัยของปิยะนุช กลิ่นคล้าย (2552: 106) เกษตรฉัตร รัดนศรี (2546: 76) สุนันทา แก้วจันทร์ (2547: 111) มนุ รอดภัย (2545: 101) และวัชรพร ศิริเทพประไพ (2550: 90) ที่พบว่า เพศ มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

2.1.2 อายุ สมาชิกกลุ่มมากกว่าหนึ่งในสามมีอายุระหว่าง 51-60 ปี โดยเฉลี่ย 54.38 ปี แสดงให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มอายุเฉลี่ยค่อนข้างมาก แม้ว่าจะอยู่ในวัยใกล้เกษียณ แต่ก็มิใช่เป็นปัญหาในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินของกลุ่มแต่ประการใด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการดำเนินงานของกลุ่มไม่มีจำกัดเรื่องเพศและวัย แต่อย่างไรก็ตามควรจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับช่วงอายุ เพื่อเป็นกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มให้มากขึ้น ซึ่งในงานวิจัยนี้ก็ไม่พบว่า อายุ มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลด

ใช้สารเคมีทางการเกษตร ซึ่งแตกต่างจากการวิจัยของสุรแสง พูนเพิ่มสุขสมบัติ (2544: 92) และกรณิศ เชื้อศิริถาวร (2544: 3) ที่พบว่า อายุ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ในขณะที่ปิยะนุช กลิ่นคล้าย (2552: 107) พบว่าสมาชิกวิสาหกิจชุมชน อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีอายุมากขึ้นยิ่งทำให้มีส่วนร่วมในการผลิต การตลาดและการดำเนินงานโดยภาพรวมลดลง

2.1.3 ระดับการศึกษา สมาชิกกลุ่มมากกว่าครึ่งจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แสดงให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่ม คือ ผู้จบการศึกษาภาคบังคับในอดีตซึ่งมีความสัมพันธ์กับอายุเฉลี่ย แม้ว่ามีการศึกษาในระบบจะไม่สูงมากนัก แต่ก็ไม่ใช่อุปสรรคในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม ดังนั้นหากต้องการยกระดับการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนลักษณะของกิจกรรมให้สอดคล้องกับวุฒิภาวะและระดับการศึกษา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งในงานวิจัยนี้ไม่พบว่า ระดับการศึกษา มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ซึ่งแตกต่างจากการวิจัยของมงคล คุณหอม (2547: 103) ที่สรุปว่าระดับการศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาน้ำอูน จังหวัดสกลนคร และสุนันทา แก้วจันทร์ (2547: 111) ที่พบว่า สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสามิ ตำบลพังยาง อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา ที่จบระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อนุปริญญา และปริญญาตรี มีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่มแตกต่างกันเพียง 2 ด้าน คือ ด้านร่วมปฏิบัติการ และร่วมติดตามประเมินผล

2.2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สิ่งที่ได้นำมาอภิปรายผล ได้แก่ ภาระหนี้สิน รายได้ และผลตอบแทนที่ได้รับจากการรวมกลุ่ม

2.2.1 ภาระหนี้สิน สมาชิกกลุ่มเกือบสามในสี่มีหนี้สิน โดยมีแหล่งเงินทุน คือ ทุนของตนเอง ธ.ก.ส. และกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งจากการสอบถามในเชิงลึก พบว่า หนี้สินที่เกิดขึ้นมาจากภาคเกษตร และบ่อยครั้งที่กู้เงินมักจะถูกบังคับหรือหวานล่อให้ซื้อปุ๋ยเคมีและสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมาด้วยจำนวนไม่มากนักน้อยทุกครั้ง ดังนั้นหากยกระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มให้สูงขึ้น สมาชิกกลุ่มย่อมได้รับผลตอบแทนที่ไม่เป็นตัวเงิน (ปัจจัยการผลิต ได้แก่ ปุ๋ยหมัก น้ำหมัก และสารปรับปรุงดิน เป็นต้น) มากขึ้นด้วย อาจทำให้มีค่าใช้จ่ายในเรื่องสารเคมีลดลง จะช่วยทำให้สมาชิกกลุ่มสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ แต่งานวิจัยนี้ไม่พบว่า ภาระหนี้สิน มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ซึ่งแตกต่างจากการวิจัยของสุกัญญา องค์กรวิจิตร (2550: 103) พบว่าภาระ

หนี้สินของหมอดินอาสาประจำตำบลมีความเกี่ยวข้องเชิงลบกับการมีส่วนร่วมในดำเนินงานพัฒนาที่ดินใน 5 ด้าน คือ ภาพรวม ด้านการรวบรวมปัญหาและความต้องการของเกษตรกร ด้านการจัดทำศูนย์บริการงานพัฒนาที่ดินประจำตำบล ด้านการปฏิบัติงานคลินิกดินเคลื่อนที่ และด้านการรายงานผลการปฏิบัติงาน

2.2.2 รายได้ สมาชิกกลุ่มมีรายได้เฉลี่ย 235,890 บาท เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้เฉลี่ยทั้งตำบลที่มีรายได้ 59,184 บาท/ปี/คน พบว่าสมาชิกกลุ่มมีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าประมาณ 4 เท่า ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าสมาชิกกลุ่มมีรายได้ค่อนข้างสูง การเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มใช้ต้นทุนในการผลิตต่ำ วัสดุหาได้จากท้องถิ่น ชื่อเฉพาะสิ่งที่จำเป็น จึงทำให้งานวิจัยนี้ไม่พบว่า รายได้ มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ค้ำใช้สารเคมีทางการเกษตร ซึ่งแตกต่างจากการวิจัยของปราโมทย์ ยอดแก้ว (2550: 103) ที่พบว่า รายได้ มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดมุกดาหาร เช่นเดียวกับแสงเดือน พงษ์ชัย (2550: 113) ที่ระบุว่า รายได้ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

2.2.3 ผลตอบแทนที่ได้รับจากการรวมกลุ่ม สมาชิกกลุ่มได้รับผลตอบแทนจากการรวมกลุ่มไม่เป็นตัวเงิน เช่น ปุ๋ยหมัก และน้ำหมัก ซึ่งต่างจากกลุ่มอื่นที่ผลตอบแทน คือ เงิน ทั้งนี้ อาจเป็นไปได้ว่าการดำเนินงานของกลุ่มผลิตสารอินทรีย์เพื่อใช้ในกลุ่มมีลักษณะการร่วมกันทำร่วมกันใช้ กลุ่มไม่ได้แสวงหากำไร แต่มีเป้าหมายหลักเพื่อลดต้นทุนการผลิต จึงทำให้งานวิจัยนี้ไม่พบว่า ผลตอบแทน มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ค้ำใช้สารเคมีทางการเกษตร ซึ่งแตกต่างจากการวิจัยของมาโนช ศัพทะนาวัน (2546: 125) ที่พบว่า ผลตอบแทนจากกลุ่มมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรโพธิ์ตากในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน กิ่งอำเภอโพธิ์ตาก จังหวัดหนองคาย ในเขตโครงการพัฒนาลุ่มน้ำห้วยทอน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

2.3 ปัจจัยด้านสังคม

ปัจจัยด้านสังคม สิ่งที่ได้นำมาอภิปรายผล ได้แก่ เข้าร่วมฝึกอบรม

2.3.1 การเข้าร่วมฝึกอบรม สมาชิกกลุ่มเกือบครึ่งผ่านการอบรม 1 ครั้ง ซึ่งโดยปกติจะได้รับการสนับสนุนให้มีการฝึกอบรม 2 ครั้ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสมาชิกให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมฝึกอบรมน้อย อันจะส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และขาดความมั่นใจเกี่ยวกับการผลิตและการใช้สารอินทรีย์ ดังนั้นควรกระตุ้นให้สมาชิกตระหนักถึงความสำคัญของการฝึกอบรมให้มากขึ้น แต่งานวิจัยนี้ไม่พบว่า การเข้าร่วมฝึกอบรม มีผลต่อการมีส่วนร่วมของ

สมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ซึ่งแตกต่างจากการวิจัยของธิดารัฐ ธารพันธุ์ (2552: 81) ที่พบว่า การเข้าร่วมฝึกอบรม การประชุม สัมมนาและดูงาน มีผลต่อการมีส่วนร่วมด้านการบริหารจัดการ ด้านการผลิตและด้านการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมของวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งสอดคล้องกับนพวรรณ เสวตานนท์ (2546: 94) พบว่า การได้รับการฝึกอบรม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำคลองอุต๊ะภายในทุกขั้นตอน เช่นเดียวกับขวัญศิริ หวานชื่น (2546: 108) ที่สรุปว่า การฝึกอบรมเป็นการเรียนรู้ และสร้างความเข้าใจในหมู่สมาชิก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการทำงานธุรกิจได้

2.4 ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้

สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร

ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ 1) ปัญหาที่ค้นพบไม่ใช่ปัญหาของสมาชิกส่วนใหญ่ 2) การวางแผนการดำเนินงานที่ไม่รัดกุม ไม่สร้างกฎระเบียบ ข้อบังคับ 3) การลงทุนและการปฏิบัติงาน ขาดการลงทุนเพื่อการบริหารจัดการ ส่งผลให้ไม่มีการผลิตใช้อย่างต่อเนื่อง ขาดการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ 4) ขาดการติดตามประเมินผลของคณะกรรมการกลุ่ม ดังนั้นการจะยกระดับการมีส่วนร่วมให้สูงขึ้นควรให้ความสำคัญกับการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา จะทำให้ได้ปัญหาที่แท้จริงซึ่งตรงกับความต้องการ ช่วยให้อุปกรณ์มีเป้าหมายหรือจุดยืนที่แน่นอน อันจะนำมาซึ่งพลังแห่งความสามัคคีและเกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในส่วนขั้นตอนอื่นๆเป็นผลพวงมาจากขั้นตอนแรกทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับโกวิท พวงงาม (2545: 8) เกี่ยวกับขั้นตอนการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน

2.5 ปัจจัยที่ผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้

สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรในภาพรวม ได้แก่

2.5.1 ประสิทธิภาพด้านการเกษตร สมาชิกกลุ่มเกือบหนึ่งในสี่ มีประสิทธิภาพ

ด้านการเกษตร 21-30 ปี โดยเฉลี่ย 28.62 ปี แสดงให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มมีประสิทธิภาพด้านการเกษตรมากพอสมควรซึ่งสอดคล้องกับอายุเฉลี่ยของสมาชิกกลุ่ม ในการวิจัยนี้พบว่า ประสิทธิภาพด้านการเกษตร มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ หากสมาชิกกลุ่มมีประสิทธิภาพการเกษตรมากขึ้น จะทำให้การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพด้านการเกษตรสูง ได้ผ่านขั้นตอนในการมีส่วนร่วมมาแล้วหลายครั้ง ย่อมรู้จักปัญหาของตนเองและชุมชนเป็นอย่างดี สามารถมองเห็นแนวทางและการแก้ไขปัญหา

ได้อย่างเป็นกระบวนการ นับเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการมีส่วนร่วมและส่งผลต่อขั้นตอนอื่นๆ ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโกวิท พวงงาม (2545: 8) ที่เสนอว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยทั่วไปมี 4 ขั้นตอน

2.5.2 จำนวนกลุ่มที่เป็นสมาชิก สมาชิกกลุ่มเกือบหนึ่งในสามได้เข้าร่วมเป็น

สมาชิกกลุ่มอื่นจำนวน 2 กลุ่ม และพบว่าจำนวนกลุ่มที่เป็นสมาชิก เป็นตัวแปรอิสระที่มีผลในเชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของกรณีศึกษา เชื้อศิริถาวร (2544: 83) ที่พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน เช่นเดียวกับเกษตรจักร รัตนศรี (2544: 58-60) ที่พบว่า การเป็นกลุ่มสมาชิกกลุ่มกิจกรรมทางการเกษตร เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรภายใต้โครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตของชุมชนในภาคใต้ในขั้นตอนการศึกษาศักยภาพและข้อมูลชุมชน รวมทั้งปิยะนุช กลิ่นคล้าย (2552: 108) และธิดารัฐ ธารพันธุ์ (2552: 83) ที่พบว่า หากสมาชิกวิสาหกิจชุมชน เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นหลายกลุ่ม จะมีผลทำให้การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนสูงขึ้น ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าหากสมาชิกกลุ่มผ่านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละกลุ่มอื่นๆ มาแล้วหลายครั้ง จะทำให้เริ่มเห็นถึงความสำคัญและจำเป็นของการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการมีส่วนร่วมและส่งผลต่อขั้นตอนอื่นๆ ด้วย เช่นในกรณีนี้ที่ส่งผลต่อการวางแผนดำเนินงานของกลุ่มด้วย และสอดคล้องกับแนวคิดของโกวิท พวงงาม (2545: 8) ที่เสนอว่าขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยทั่วไปมี 4 ขั้นตอน

2.6 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรในภาพรวม

สมาชิกกลุ่มมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสมาชิกกลุ่มยังไม่เข้าใจเรื่องในของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและบริหารจัดการกลุ่มให้เข้มแข็ง ดังนั้นควรเชิญเจ้าหน้าที่มาให้ความรู้ในเรื่องดังกล่าวเพิ่มเติม หรือจัดให้มีการทัศนศึกษา ดูงานจากกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรที่ประสบความสำเร็จ เพื่อใช้เป็นข้อมูลเปรียบเทียบและเป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็งต่อไป

สมาชิกกลุ่มมีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) ควรหาความรู้เพิ่มเติมทั้งในส่วนการบริหารจัดการกลุ่ม การผลิตและการใช้สารอินทรีย์ 2) เพิ่มกิจกรรมให้หลากหลาย 3) จัดทำแปลงสาธิต เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจและประชาสัมพันธ์ขยายเครือข่าย และ 4) ควรเชิญเจ้าหน้าที่เข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ปริญญาเจ้าหน้าที่หากพบ

ปัญหาที่กลุ่มไม่สามารถแก้ไขได้ อาจกล่าวได้ว่าสมาชิกกลุ่มทราบถึงสถานะของกลุ่มเป็นอย่างดี และได้เตรียมแนวทางแก้ไขหรือเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไปเป็นการเบื้องต้นแล้ว

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 สำหรับสมาชิกกลุ่ม มีดังนี้

1) ควรให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้มากยิ่งขึ้นหากมีความประสงค์จะแก้ปัญหาในกลุ่ม โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาที่ต้องการแก้ไขและสาเหตุของปัญหาในกลุ่ม มีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน มีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน และมีส่วนร่วมการติดตามและประเมินผล โดยเอาใจใส่ทุกขั้นตอน หากไม่สามารถเข้าร่วมได้จำเป็นต้องส่งตัวแทนซึ่งเป็นสมาชิกในครัวเรือนเข้าร่วมทุกครั้ง

2) ควรหาความรู้ในเรื่องของการดำเนินงาน การผลิตและใช้สารอินทรีย์ การบริหารจัดการกลุ่ม และหาโอกาสศึกษาดูงานเพิ่มเติม ซึ่งการมีประสบการณ์ด้านการเกษตรสูงของสมาชิกนับเป็นข้อดีสำหรับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่ม

3) ควรนำประสบการณ์ที่ได้จากการเข้าร่วมกับกลุ่มอื่นและคัดเลือกวิธีการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มมาประยุกต์ใช้กับกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร จะทำให้การดำเนินงานของกลุ่มทำได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมหรือการดำเนินงานกลุ่มหลายๆ กลุ่มในชุมชนของสมาชิก นับเป็นข้อดีสำหรับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่ม

3.1.2 สำหรับนักส่งเสริมการเกษตร มีดังนี้

1) ควรสร้างความเข้าใจให้สมาชิกกลุ่มตระหนักถึงการให้ความสำคัญในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่แท้จริงของสมาชิกก่อนเป็นลำดับแรก และปฏิบัติตามขั้นตอนของการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอนอย่างเคร่งครัด โดยมีการติดตาม เยี่ยมเยียนกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ เพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรจากระดับน้อยให้สูงขึ้น ให้กลุ่มสามารถพัฒนาเป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง สมาชิกมีรายจ่ายลดลง มีรายได้เพิ่มขึ้น มีสุขภาพดี และสิ่งแวดล้อมดี สามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

2) ควรช่วยอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่ม คอยให้คำปรึกษา และช่วยเป็นผู้

ประสานระหว่างหน่วยงานในการให้ความรู้และถ่ายทอดประสบการณ์แก่สมาชิกอันจะนำมาซึ่งประโยชน์ต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม

3) ควรส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่ม เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

3.1.3 สำหรับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

1) ควรให้การสนับสนุนเพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรจากระดับน้อยให้สูงขึ้น โดยการกำหนดเป็นนโยบายส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์ เช่น การจัดให้มีเจ้าหน้าที่ติดตามการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ สนับสนุนการศึกษาดูงาน สร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการดำเนินงานของกลุ่ม สนับสนุนเอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์อย่างเพียงพอ และใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรสำหรับเกษตรกรในท้องถิ่น เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการและขยายเครือข่ายให้แก่หน่วยงาน

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด

3.2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากการใช้สารอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรกับเกษตรกรทั่วไปเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบในการพิจารณาว่าการใช้สารอินทรีย์มีรายได้เพิ่มขึ้นหรือลดลงมากน้อยเพียงใด หากมีรายได้เพิ่มขึ้น โอกาสที่จะมีคนใช้สารอินทรีย์จะเพิ่มขึ้นด้วย

3.2.3 ควรมีการศึกษาผลของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการลดใช้สารเคมีของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร